

Sprid medborgarmakten!

Tomas Ohlin
Södertörns Högskola
Februari 1999

Sammanfattning

För att bryta isolation och politiskt ointresse, med sjunkande valdeltagande som följd, behöver politiken flyttas närmare medborgarna. Det behöver analyseras hur medborgarinflytandet i de politiska beslutsprocesserna kan ökas. Detta kan utgå från att i ökande grad sådana politiska frågor tas upp som verkliga intresserar medborgarna. För att få reda på vilka detta är, och för att intensifiera den politiska dialogen, kan demokratiska redskap för utbildning, dokumentation och sammanställning av lokala samråd, elektroniska studiecirklar m m tas fram i samhällsregi. Med sådana redskap kan medborgarnas genomtänkta politiska vilja sammanställas och föras fram. Detta kan utgöra en ny typ av samhällstäckande tjänster (universal services). I denna text diskuteras formen för sådana medborgarredskap.

Bakgrund

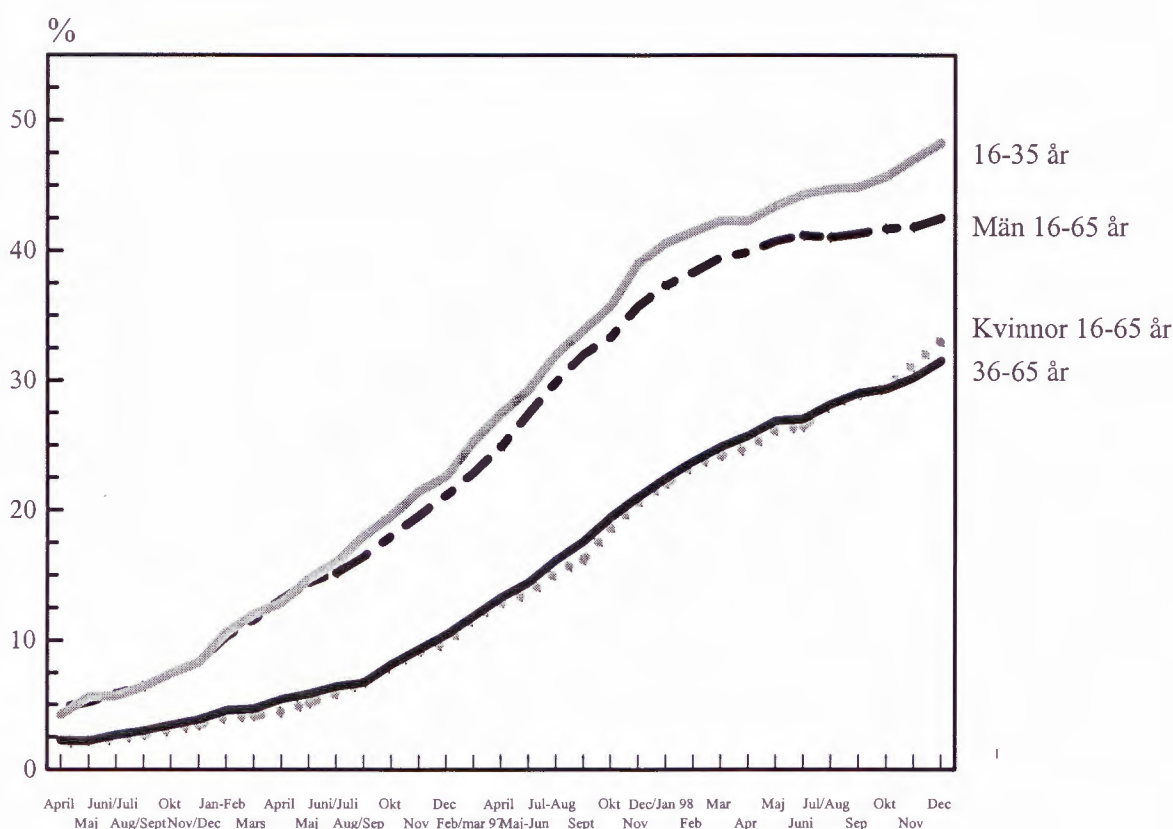
I många sammanhang övervägs för närvarande - vid seklets slut - i vilken utsträckning och hur informationsteknik kan användas för att främja den demokratiska processen. I Demokratiutredningens direktiv pekas på att relationerna mellan teknikanvändning och demokratisk samhällsutveckling bör analyseras. I olika sammanhang, t ex hos Barber (1998), Becker och Slaton (1998), Keskinen (1997), Ohlin (1998) m fl - diskuteras intresseområdet från olika infallsvinklar.

Frågorna uppmärksammades inte minst vid konferensen (januari 1999) i Helsingfors, benämnd "Politics and Internet", av flera internationella paneler. Frågeställningar om IT och demokrati utgjorde huvudfrågor vid Demokratiutredningens, IT Kommissionens och KFB:s demokratiseminarium den 17 mars 1999. De berörs i alltfler sammanhang.

"IT för bättre demokrati". Är frågeställningen väldefinierad? Vilken sorts informationsteknik? Det finns många typer av tekniska system för databearbetning och kommunikation. Och - vilka delar av den demokratiska processen kan anses nära berörda av "IT"?

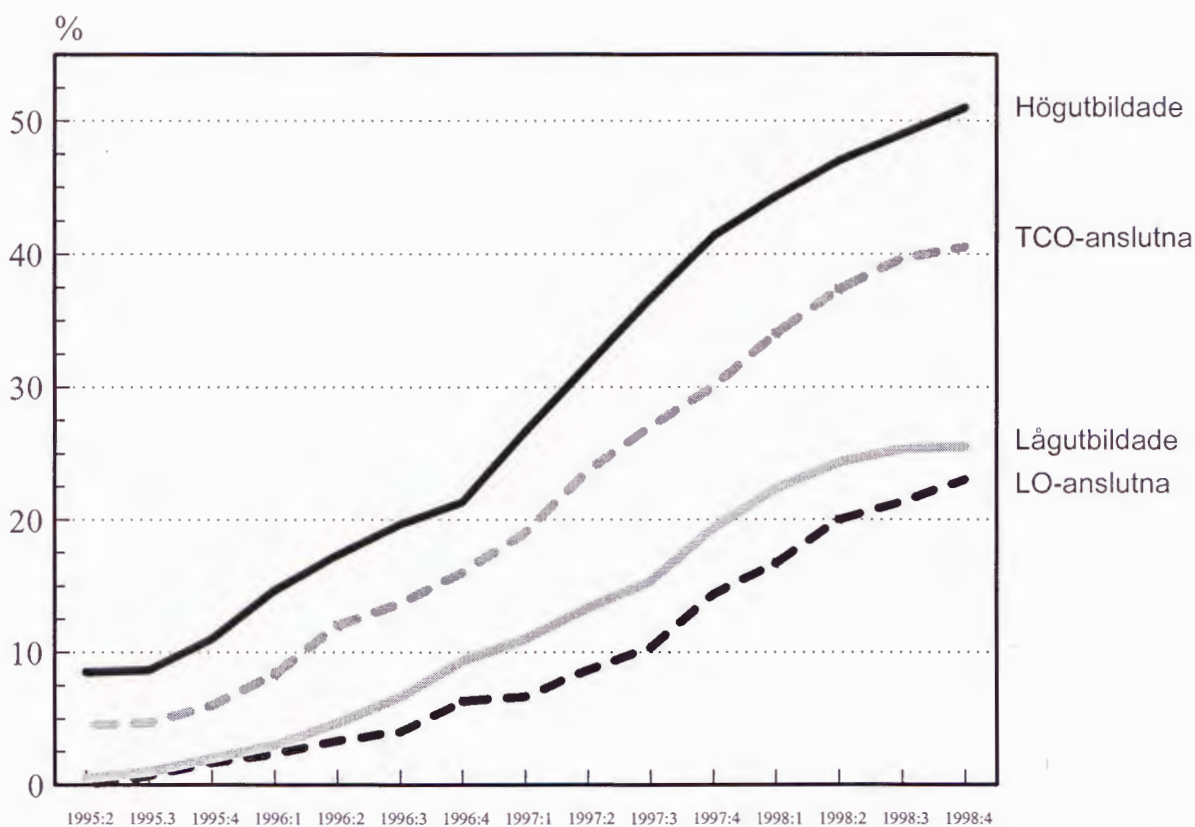
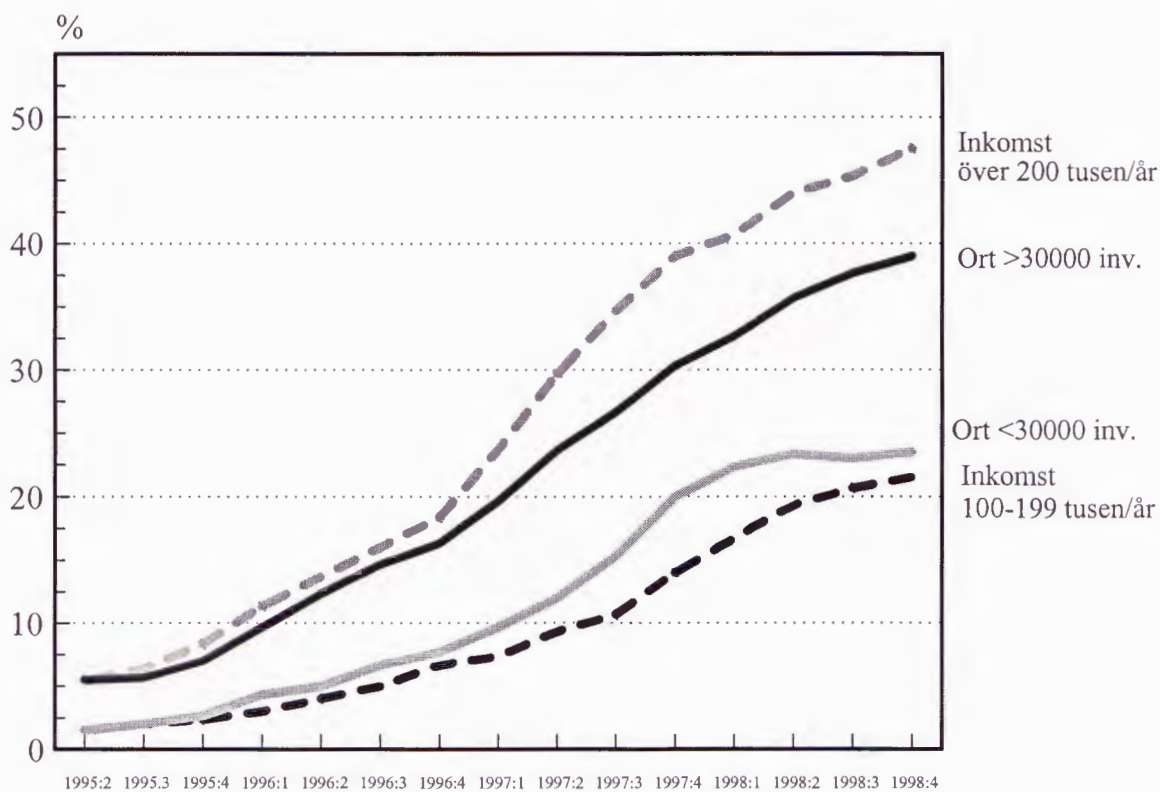
Eftersom "IT" inte definitionsvis äger den ena eller andra egenskapen, det är ett numera ett allmänt tillgängligt tekniskt redskap, kan man i stället formulera "Bättre demokrati - med tekniska hjälpmedel?". Tekniken måste ses som underordnad den demokratiska processen, dialogen mellan medborgarna och det demokratiska samtalet.

Det är naturligt att närma sig frågeställningen från medborgarhåll. Demokrati bygger på kontakt med folket, medborgarna. Finns riktigt medborgarnära teknik tillgänglig? Internet, t ex, är det medborgarnära? Demokrati syftar åt samverkan kring folkets röst, hela folkets röst. Om Internet bara når vissa grupper, då är det ett otillräckligt redskap i detta sammanhang. Dessvärre är dess användning ojämn, ännu 1999, även om den expanderar kraftigt.

Internetanvändningen i Sverige 1995 - 1998. Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier, FSI, T Österman/J Timander, mars 1999.

I bif. diagram framgår att personlig användning av Internet under 1999 i Sverige kännetecknas av flera klyftor. Det rör inte bara kön, enligt ovan, utan också skillnader stad/land, inkomst, utbildning, och fackföreningstillhörighet. För att detta nät ska kunna utgöra en fundamental demokratisk länk, erfordras att dessa klyftor överbryggas. Olika åtgärder behövs för detta. Men nätet kan också fungera som stödjande förmedlare.

Internetanvändningen i Sverige 1995 - 1998. Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier, FSI, T Österman/J Timander, mars 1999.

Frågeställningen

Låt oss antaga att det går att definiera en viss teknisk resurs som kan anses som ett värdefullt hjälpmedel för att främja en ökad medborgerlig demokratisk aktivitet. Hur ska då denna resurs spridas, för att komma medborgarna till del? Vi har uppenbarligen två steg att betrakta:

- uttrycksformen
- tillgängligheten

En diskussion om uttrycksformen kan på ett naturligt sätt utgå från kontaktmöjligheterna. Hur kan medborgarna nå kontakt med de samhälleliga demokratiska strukturerna, dels för att informera sig, och dels för att uttrycka sig? Vilken ambitionsnivå är lämplig? Hur långt är medborgarna belåtna med dagens möjligheter att informera sig, för att därefter ge synpunkter inom de redan existerande politiska formerna? Påläsning, samråd, kontakt med valda förtroendepersoner. Kan eller vill medborgarna gå längre?

Det finns skäl att anta att många medborgare principiellt vill gå längre. Olika typer av missnöje med dagens demokratiska form framförs ofta i debatt och publikationer. Ett sjunkande deltagande i de allmänna valen förstärker intrycket av medborgerlig otillfredsställelse med dagens situation.

Står vi inför ett kommunikationsproblem? Internet har från och med 80-talet utvecklats från att vara en teknisk apparat för några få till att bli en fundamental demokratisk möjlighet. Men nätet är ännu ojämnt utnyttjat. Trots det kan det användas demokratiskt, som stödstruktur.

Många samhälleliga organisationer använder sig numera av nätet. Stat, kommun, landsting m m, många "har egen hemsida". I ett demokratiskt perspektiv är emellertid en egen hemsida knappast tillräckligt intressant i alla situationer. Det finns redan många hemsidor, och det har inte kunnat visas att det demokratiska deltagandet blivit mer lockande för det. Tillgång till kunskap må kunna ökas för medborgarna. Det är viktigt. Men - en aktivare demokrati önskar mer än att medborgarna blir rimligt pålästa i samhällsfrågor.

Vi kommer då in på uttrycksmöjligheterna. Här är tillgängligheten för Internet en utgångspunkt. Sverige befinner sig långt fram i detta avseende. Vi har inte bara, tillsammans med Finland, högst telefonispridning i världen, vi har också ett ökande bruk av Internet, även om det ännu är ojämnt. Vi kan emellertid se fram emot den tidpunkt då åtkomst finns för alla medborgare. Men kommer alla att spontant utnyttja dessa möjligheter?

Organisationsformen

Förutom användningen av nätet som informationsmedium finns anledning att överväga dess användbarhet för att förmedla det demokratiska ordet, uppfattningarna från medborgarna. Detta är en utmaning, ty därmed kommer man i kontakt med den grundläggande demokratiska organisationen, i vårt fall det representativa systemet. Kan och bör detta utvecklas för att nå bättre och mer tillfredsställande medborgerlig aktivitet?

Inom detta fält finns en tung vetenskaplig kunskap inom statsvetenskapen. Olika demokratiska organisationsformer har analyserats ingående. Men medborgarna är alltfört idag kritiska. Har formerna brister, eller brister det i motivation? En aktuell diskussion ges i Möller (1999).

I och med den nya möjligheten av ett samhälleligt dialogförfarande finns det anledning att överväga formerna för kontakt mellan medborgare och folkvalda. Är vår nuvarande form den ideala slutpunkten? De obalanser som kan noteras, antyder att så inte är fallet.

Steg åt mer direkt kontakt mellan medborgarna, samt mellan medborgarna och de folkvalda, har föreslagits av många, t ex i ref nedan. I begynnelsen, i debatten under 1970- och 80-talen, betraktades mer direkt medborgarkontakt som ointressant av många. Under 1990-talet har emellertid ett ökat positivt intresse kunnat noteras. Ämna frågar explicit i förordet till Jerkerts (1998) rapport åt Demokratiutredningen om det är dags att revidera den 75 år gamla uppfattningen att vår representativa demokrati inte är mogen för vidgade folkomröstningar. Ungdomens IT-Råd har i flera sammanhang, bl a sitt slutbetänkande, förordat försök med mer direkt medborgarinflytande. Internationellt är debattintensiteten dessutom hög inom detta fält.

För att kunna svara på frågor om intensifierad dialog är önskvärd erfordras ökat kunnande, baserat på experiment och mätningar kring effekter av det mer eller mindre direkta politiska deltagandet. Personval prövades i det allmänna valet 1998, och befanns intressant och viktigt. Lokala gruppvisa politiska diskussioner med användning av olika typer av hjälpmedel för den politiska kommunikationen har emellertid studerats endast i begränsad utsträckning. Det är anmärkningsvärt att hittills så få sådana mätningar har genomförts i vårt land.

Empiriska studier av olika typer av medborgerligt engagemang kan traditionellt omfatta kommunikationsanalys som bygger på utsagor i anknytning till konsumtion av t ex massmedier eller mer eller mindre generellt samhällsinformationsmaterial. De kan också bygga på bruk av medborgarkontor, en viktig institutionell länk i vårt system av kontakter mellan medborgare och samhällsinstitutioner.

Utvecklingen kring begreppet medborgarkontor har i vårt land särskilt uppmärksammat rättsliga och organisatoriska frågor. Detta har varit viktigt, för att möjliggöra en integrering av ett mångfacetterat serviceutbud. Nu är det önskvärt att gå vidare. Den politiska dialogen behöver studeras med ökad skärpa.

Det är sålunda önskvärt att främja forskning baserad på praktiska experiment med i ökande grad distribuerat beslutsfattande. På den kommersiella marknaden har kundkontaktsystem av dialogtyp redan börjat analyseras ingående. Det vore olyckligt om ett dominerande kunnande om sådan nätburen dialog skulle komma att samlas enbart kring kommersiella projekt. Samhällsintresset behöver främjas i detta sammanhang. Det finns anledning att instämma med Barber (mars 1999) i rubriken "A place for commerce, or a place for us?".

Tröghetens betydelse

Det är viktigt att steg åt ökat medborgarinflytande uppmärksammar demokratins koppling till tröghetsbegreppet. Många författare anser att denna tröghet ligger nära själva begreppet demokrati. Men detta kan diskuteras, demokrati behöver inte nödvändigtvis omfatta tröghet i sig, blixtsnabba och sant demokratiska yttringar kan mycket väl skapas och förmedlas. Men förankringen av det demokratiska medborgerliga samrådet tar vanligen - med de former som hittills varit aktuella - tid i anspråk. Det finns emellertid anledning att analysera olika typer av sådan demokratisk tröghet. I engelskspråkig litteratur omfattar begreppet "deliberate democracy" rimlig mängd samråd. På svenska skulle få opponera mot utsagan att "tid och plats för samråd behövs i det demokratiska samtalet". Men - hur mycket tid och plats? Det finns anledning att studera denna resursåtgång. Den är demokratiskt fundamental, men dess kvantiteter kan inte anses förutbestämda. "Democracy must build on deliberation" (Becker, 1998), men av vilka sorter, och hur mycket?

För låg mängd samråd - och emotion, kupper och det alltför snabba riskerar ta över, för hög mängd - och byråkrati och ointresse knacker på. På vilka sätt hör olika typer av mer eller mindre direkt demokratisk dialog naturligen samman med olika grad av samråd före beslut?

Man kan formulera om detta spørsmål på följande sätt. Följer mognad och klokt övervägande automatiskt av tillgänglighet för tid för övervägande? Står begreppet "obetänkt" i motsats till "haft tid att överväga"?

Den demokratiska eftertanken har olika dimensioner. Vilken roll spelar formen, organisationen för samrådet? Vilken roll spelar tillgängligheten för balanserad kunskap och erfarenhet? Och - alltså - vilken roll spelar tiden? Om tid är fundamental, kan man då underlätta vägen fram till kloka ställningstaganden genom att göra bruk av en fördröjningsfunktion? Leder eftertanke till ökad grad av koncensus? Här finns mycket att analysera i nya metoder för att samla in och föra fram medborgerliga uppfattningar.

Dialogen

För att den demokratiska dialogen ska kunna hävda sig, erfordras resurser för att stödja och förmedla denna dialog. I ett samtal mellan två personer kan den ena avbryta den andra, omedelbar respons är möjlig, inför formuleringen av en slutsats, kanske ett koncensus. Men mellan många deltagare behövs organiserad samverkan.

Det räcker knappast med att samhället på olika sätt stöder nätbaserad informations spridning för att dialogen ska fördjupas. De offentliga databaserna förmedlar fundamental upplysning om samhällets funktion, men som grund för en effektivisering av den demokratiska dialogen erfordras något ytterligare.

Redskap för att främja medborgardeltagandet. Vi kan kalla det för ett dialogredskap. Detta ska bygga vidare från vidgat medborgarkunnande, som stöds av olika samhällsätgärder.

Vem ska ta ansvar för att tillhandahålla sådana redskap för medborgarnas vidgade samråd, deras i ökande grad demokratiska deltagande? Naturligt är att i vårt land vända sig till stat, kommun och landsting. Här finns ett begrepp som benämns "universal services", samhällstäckande tjänster. Staten har definierat och påtagit sig ansvar för vissa av dessa. De omfattar i nuläget bl a teleteknik. Enligt telelagen ankommer det på teleoperatörerna i vårt land att tillse att grundläggande telefoni, samt rimlig fax- och datakvalitet upp till en basal överföringshastighet, tillhandahålls till alla delar av landet "till rimliga kostnader". Under 1990-talet har Televerket/Telia uppburit statlig ersättning för detta.

Statens ansvar omfattar många demokratiska aktiviteter. Man ger grundläggande rättstrygghet och styrelseform i samhället. Man ser till att undervisning om demokrati äger rum i skolan, man informerar om former och innehåll i de politiska besluten, man tillhandahåller samhällsdatabaser, man deltar i ansvar för organisationen av de allmänna valen osv.

I ett historiskt-tekniskt perspektiv kan man påminna sig även andra former av statligt stöd. I Frankrike finns Minitel, en terminal, och Télétel, ett telenät, som franska staten tillhandahållit till medborgarna - i sin grundutformning utan kostnad för medborgarna. Detta banbrytande system, föregångare till Internet, har spelat en viktig roll för spridande av samhällsinformation och möjligheter till samhällsdebatt i Frankrike. Det har också använts i många experiment med dialog mellan grupper av medborgare, rent politiskt såväl som i anknytning till olika samhällsinstitutioner.

Den franska staten lade med sitt offensiva ställningstagande 1978 grunden för konstaterandet att tillhandahållande av Minitel-systemet kan ha väsentliga demokratiskt (och industriellt) positiva effekter. Människor känner sig mindre isolerade och utsatta när de vet att det mer eller mindre överallt finns tillgängligt ett kommunikationssystem med vars hjälp envar kan komma i kontakt, med andra, eller med berörda institutioner. Telefonen fick en värdefull komplettering och utvidgning.

Bland andra exempel på viktiga samhällsinsatser kan nämnas att den italienska föregångsstaderna Bologna fr o m 1998 tillhandahåller abonnemang på Internet utan kostnad för medborgarna. Det är bara att anmäla intresse - så erbjuds man som stadsmedborgare de tekniska möjligheterna i system IPERBOLE. Verksamheten finns beskriven i bl a Tsagarousiano (1998). Det finns dokumenterat att detta ger en värdefull information åt medborgarna i Bologna, och vad gäller den medborgerliga dialogens innehåll och omfattning, så pågår en grundlig utvärdering under 1999 (intervju med projektledaren L Guidi, jan 1999).

I Göteborg är utvecklingen liknande. Här erbjuds sedan oktober 1998 kostnadsfria Internetabonnemang för samtliga 240 000 hushåll i Göteborg. Hushållen erbjuds också telefonabonnemang till kraftigt sänkt kostnad. Dessa erbjudanden kan få mångfacetterade effekter, och bland dem kan ett vidgat demokratiskt deltagande komma att utgöra en viktig möjlighet.

Ett dialogredskap

Utvecklingen av det demokratiska samtalet i samhället är uppenbarligen en fråga där samhället har anledning engagera sig och ta ansvar. Någon enstaka institution kan knappast påtaga sig ett övergripande politiskt ansvar utan att löpa risk att vara partisk. Om samhället önskar ta på sig detta ansvar, uppstår en metodfråga. Med vilka metoder kan man från samhällets sida främja en aktivare demokratisk utveckling? Behövs mer grundläggande utbildning? Behöver ”en ny Minitel” tillhandahållas som kommunikationsredskap?

Det förra, ja, det senare, knappast, i dagens samhälle finns redan maskinvara väl spridd. Däremot kan ett programvarumässigt dialogredskap vara motiverat, ett redskap med vars hjälp det är enkelt att inhämta information från nätet och därefter uttrycka och dokumentera sin medborgerliga mening i samhällsfrågor.

Hur ska vidgad utbildning i demokratiskt deltagande kunna bringas till stånd? Här erfordras mångfacetterade åtgärder, grundläggande arbete i skolan, insatser i folkbildningsorganisationernas regi, i studiecirkel, privata fristående kurser, massmedieinsatser, och mycket mera. Genomgående kan sådan utbildande verksamhet i dessa sammanhang ges en praktisk och konkret form, som ligger nära det diskuterade ämnet, verkligt vidgat demokratiskt deltagande.

Ett medborgarredskap av här nämnd typ bör ha sådana egenskaper att det, förutom att ge tillgång till viktiga kunskapsreferenser, kan användas för att samla medborgares genomtänkta uppfattningar, och medverka till att förmedla dessa på ett sådant sätt att de kan bringas till nytta i den demokratiska processen. Det måste vidare vara vidsträckt tillgängligt i samhället, och vara tillgängligt på ett sådant sätt att medborgarna känner sig naturligt förtrogna med det.

Det är fråga om ett administrativt redskap som kan ligga till grund för vidsträckt demokratisk kommunikation. Det bör vara möjligt för de människor som använder redskapet att på ett naturligt sätt anknyta till egna demokratiska rötter och kulturer, en utveckling som är väl belyst av bl a Putnam (1993). Redskapet bör kunna sammanfatta såväl lokala som regionala samråd. Det är särskilt det lokala samrådet som berörs, det spontana samrådet, som befinner sig på visst avstånd från olika etablerade organisatoriska former.

Som sådant kommunikationsredskap ligger det nära till hands att föreställa sig en generell programvara som har egenskapen att dels kunna förmedla referenser till kunskapsdatabaser, och dels kunna sammanfatta resultat av gruppvisa demokratiska samtal. Ett sådant system, låt oss benämna det K, kan utgöras av en programvara som har som viktigt ändamål att sammanfatta medborgares vilja från möten av olika slag. Dessa möten kan vara verkliga eller ha ägt rum på lämpligt nät. Systemet K ska självt kunna köras på Internet, på ett sådant sätt att det är lätt tillgängligt för envar.

Förutom att förmedla kunskapsreferenser under ett mötes gång, bör man med hjälp av insamlade uppgifter efter en lokal mötesdiskussion kunna uttrycka:

- vilka som varit med i diskussionen
- när diskussionen ägde rum
- vad man diskuterade
- vad man kom fram till
- vilka som höll med, och vilka som inte höll med om slutsatserna
- hur man kan gå vidare med resultatet

Användningen av systemet kan vara så enkel att dess form ska kunna ”fyllas i” omedelbart under eller efter ett möte. Detta ställer mycket höga krav på enkelhet.

Inom K kan finnas statistiska rutiner som - om man vill - bearbetar de ståndpunkter som deltagarna gruppvis intagit och presenterar dem sammanställda. De deltagare som så önskar, kan förbli anonyma. K kan ses som ett enkelt programvarupaket, som kan köras på olika datorer. Inom systemet kan finnas voteringsfunktioner, så att det blir enkelt att komma fram till resultat. Både majoritetsutfall och minoritetsutfall kan dokumenteras. Med beaktande av kompatibilitetshänsyn kan systemet utvidgas med olika rutiner, t ex för olika typer av presentation av resultat. Vissa personer kan vilja ha presentation i stor stil, särskilt enkelt läsbara fonter, i ljudform m m.

Som en viktig egenskap kan noteras att systemet K ska kunna arbeta med olika invandrarspråk.

Det existerar programvaror som liknar detta system, som utför delar av de bearbetningar och sammanställningar som här är aktuella. System som stöder idéskapande, gruppkommunikationsredskap m m utgör ett aktivt intresseområde i nuläget. De här avsedda redskapen utgör en vidareföring, fokuserar på kommunikation i den demokratiska processen, för fram det lokala medborgarordet. Det är här fråga om utomordenligt enkla redskap, så enkla till sitt handhavande och så enkelt tillgängliga att det blir fullkomligt naturligt för många människor att ta dem i bruk vid demokratiska samråd, och att föra resultatet av samrådet vidare i den politiska beslutsprocessen.

På basis av en samlad samhällelig specifikation kan olika systemleverantörer tillhandahålla dessa system. De kan ses som verkliga "frivaror". Inte minst av säkerhetsskäl är det viktigt att sprida ansvaret för tillgänglighållande och aktualisering till olika leverantörer.

Organiserat samråd

System K kan sålunda konstrueras för att komma till användning i första hand i ett lokalt sammanhang. Det är i de lokala diskussionerna, inom studiecirkeln, vid kaffebordet på eftermiddagen, som demokratins rötter finns, rötter som kan bringas att växa.

Detta samrådssystem kan ses som ett protokoll, som är tillgängligt för envar, och med vars hjälp det kan vara enkelt att sammanfatta resultatet av ett samtal på ett sådant sätt att resultaten kan föras vidare, för senare politiska sammanställning.

Det är intressant att överväga hur sådan sammanställning ska organiseras. Om systemet K ges sådana egenskaper att resultaten från en viss sammankomst mycket enkelt kan sammanfogas med resultaten från en annan sammankomst, så finns förvisso successiva risker för illvillig, snabb och ensidig samordning till ett hastigt resultat. Denna centraliseringsmöjlighet kan vara oroande. Placerat i händerna på krafter med destruktiva avsikter kan systemet då komma att användas för antidemokratiska syften.

Å andra sidan kan systemet underlätta att i demokratiska former föra fram folket vilja. För att detta senare ska bli fallet, är det väsentligt att systemet konstrueras så att dess resultat har en kvalitativ prägel, där både majoriteter och minoriteter framträder. Därmed försvåras potentiellt missbruk, med endimensionell samkörning av tabellresultat.

Om systemet konstrueras för att vara en principiell och strukturell avbild av stora samhälleliga administrativa system, så att det är "principiellt kompatibelt uppåt", kan kommunikation med andra av samhällets styrsystem underlättas. Det är i dessa sammanhang kvalitativ samordning från de många till omfånget små mötena som eftersträvas, inte kvantitativa samkörningar.

Det är möjligt att decentralisera system av denna typ så långt, att de rymmer moduler som kan vara individuella. En sådan modul har den egenskapen att den kvantitativt sett kan förmedla en medborgares uppfattningar så att dessa kan samverka med andras, i demokratisk mening. Sådana moduler kan användas vid deltagande i virtuella studiecirkel, vid möten som delvis äger rum på nätet. Detta är naturligtvis viktigt för medborgare som av olika skäl har svårt att fysiskt närvara vid vanliga politiska möten, t ex människor med funktionsnedsättningar.

En känslighet för bruk i olika miljöer är naturlig. System av ovanstående typ kan förmedla embryon till folkets vilja, något som kan användas för fundamental demokratisk styrning. Ett vasst redskap, en skalpell, kan effektivt användas för destruktiva syften, men kan också vara nödvändig vid en livsbejakande medicinsk operation, i helande syfte.

Ansvarsfrågan

I ett system av alltmer distribuerat politiskt deltagande blir det alltmer komplicerat att utkräva direkt ansvar för gjorda ställningstaganden. De aktuella politiska ställningstagandena emanerar i det ideala demokratiska fallet från folket självt. Ska då folket självt ställas till ansvar, om något går snett? Hur skulle detta i så fall organiseras? Hur kan ansvar utkrävas i ett system där det folkvalt representativa kompletteras av demokratiska delsystem av mer direkt karaktär? Ju mer man distribuerar, desto fler är det ju som deltar, som har att dela på ansvaret.

I dagens representativa politiska system utkrävs ansvar av de folkvalda. De politiskt skickliga ska kunna ges heder. Och - missbruk av det förtroende man erhållit leder till att man inte blir omvald, eller i mer dramatiska situationer att man även mitt under en mandatperiod kan bli skiljd från sitt förtroendeuppdrag.

Massmedierna har en egen form. En ansvarig utgivare för ett massmedium agerar på basis av "ensamansvaret", en ensam har utsetts som ansvarig för det som publiceras i ett massmedium, i en viss form och för en viss tid.

Det är möjligt att anknyta till detta. För insamling av medborgerliga uppfattningar samt för framförande av resultatet av vissa politiska diskussioner kan en person utses som ansvarig. Detta kan vara för en viss grupp möten, för en väldefinierad mängd politiska ställningstaganden, och för en viss tid. Begreppet "ansvarig utgivare" kan få en motsvarighet i en ansvarig medborgare, en mötessekreterare som är vald utan partsintresse. Eftersom mötesprotokollen är offentliga, kan en kvalitetskontroll, en självsanering, ske.

Ju större grupp medborgare som deltar i ett beslut, desto fler är det uppenbarligen som har att dela på ansvaret. På nätet finns emellertid plats för notering av även många deltagare i en diskussion. Funktionen som ansvarig kan fördelas över tiden, mellan olika personer.

Ansvarsfrågorna, som är komplicerade, fäster uppmärksamhet på hela integrationen av det vidgade deltagandet i det politiska beslutsfattandet. Detta har ovan antytts. Det behövs genomgripande organisatorisk utveckling för att komma fram till fungerande mer distribuerade deltagarformer. Slaton (1998) talar om behovet av politisk transformation, hon menar att det inte räcker med anpassning av dagens system till nya förutsättningar, att det behövs nya politiska strukturer.

Inga rättsliga bromsar

Man kan fråga sig om rättsliga integritetsskäl kan bromsa spridningen av system för dokumentation av vidgat medborgardeltagande. Den nya Personuppgiftslagen anmodar till varsamhet med hantering av personidentifierbara data.

Man kan hävda den värderingen att det vore illa om rättsliga bromsar skulle försvåra eller omöjliggöra ett vidgat demokratiskt deltagande i landet. Det finns en naturlig grundläggande öppning i Personuppgiftslagen, där det stipuleras att all bearbetning av personuppgifter är tillåten om den sker med den registrerades samtycke. Det är därför möjligt att som en standardiserad frågeställning i begynnelsen av varje användning av i detta sammanhang aktuella system notera att varje medborgare medger att varje annan medborgare må uttala sig om envar i dessa system. Man når då inte alla, men många.

Vidare har Datainspektionen (DI) den 1 mars 1999 föreslagit lättnader i tillämpning av Personuppgiftslagen. Regeringen kan väntas stadfästa förslaget, som enligt DI kan sammanfattas på följande sätt:

"Datainspektionen föreslår att regeringen genom en ändring i personuppgiftsförordningen gör det tillåtet att skriva om andra personer än sig själv i löpande text på Internet om det uppenbart saknas risk för kränkning av den registrerades personliga integritet. Vidare föreslås särskilda undantag för kommunernas informationsverksamhet. Uppgifter i vissa protokoll, kungörelser, kallelser och diarium som direkt pekar ut enskilda personer ska som regel få publiceras på Internet om det är uppenbart att det saknas risk för integritetskränkning".

Personuppgiftslagen reser uppenbarligen inga hinder för en utveckling i riktning åt Internetbaserat vidgat medborgarinflytande av den typ som diskuteras här.

En lockelse?

Man kan fråga sig om existensen av det ovan nämnda systemet K, eller av något annat teknikstött system för att föra fram folkets vilja, kan komma att te sig så inbjudande att många medborgare spontant tar dem i bruk. Det må kunna finnas fog för tvekan här. Det har tidigare gjorts många försök med publikt tillgängliga terminaler, med vilkas hjälp medborgarna har kunnat komma i kontakt med samhällets institutioner och företrädare. Det vore en överdrift att säga att dessa system visat sig entydigt framgångsrika. De har visat sig endast mycket måttligt använda.

Men metodologiskt hopp finns också. Enligt Rombach (1997) visar tillgängliga data att "politikerföraktet är en myt" - åtminstone enligt av honom utförda intervjuer med folkvalda. Andra publikationer, och många opinionsmätningar, pekar dock på motsatsen, med låg tillit till folkvalda politiker, och ett allt lägre medborgerligt deltagande i allmänna val.

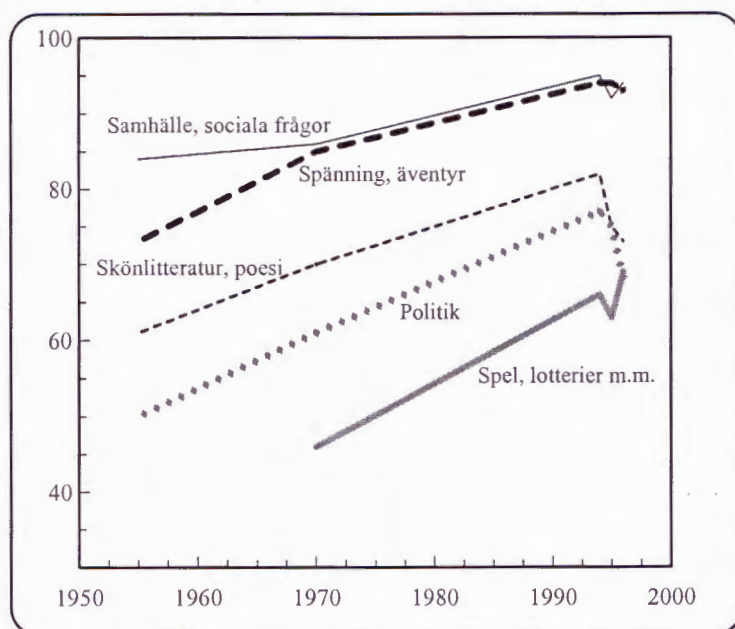
Det finns fog för analys där dessa utsagor ställs mot varandra och prövas. Detta kan göras med användning av redskap som system K ovan, där möjlighet finns att föra fram det verkligt lokala samtalets innehåll. Sannolikt är det just "mina frågor" som är viktiga, och så länge jag får diskutera mina frågor, då är jag verkligen intresserad.

Detta val av olika frågor för olika typer av demokratiskt samråd är värt eftertanke. Självfallet kan inte den övergripande försvarspolitiken eller skattepolitikens teknikaliteter göras föremål för kommunal folkomröstning (jfr Ohlin, 1971). Det är inte sannolikt att stora grupper medborgare inom rimlig tid skulle vara tillräckligt pålästa för att delta konstruktivt i sådana frågor. Frågans natur får styra till en annan beslutsform. Men val av buss eller spårvagn som kollektivtrafikmedel? Eller val av konstnärligt utsmyckning av skola och dagis?

Det är sannolikt att många medborgare skulle känna sig demokratiskt tillfredsställda vad gäller ett antal "stora" beslut om det vore praktiskt möjligt för dem att delta i ett antal till sin omedelbara räckvidd "små" beslut. Vetskapen om att "ha deltagit" behöver inte alltid vara kopplad till antalet beslut, eller arten av beslut, man deltagit i. Att ha deltagit aktivt i beslutet om busshållplatsen kan ha en positiv effekt på tillfredsställelsen över skattebeslutet.

Många gånger är en förslagslåda principiellt meningsfull. Dess bara existens är viktig.

Exempel på områden där en ökande andel medborgare uppgivit någon grad av intresse att läsa, höra eller se om det 1955-1996

Uppgifterna hämtade från FSI, 1998 (Österman/Timander). Valda frågor ur ett batteri om ett femtiotal olika intresseområden.

Men många människor känner sig inte lockade av tätt demokratiskt deltagande. Trots det är det samhälleligt fundamentalt att alla deltar. Här finns en konflikt. Vad kan vi göra för att lösa upp denna knut?

Man kan laborera med samhällsliga lockbeten. Det finns samhällstjänster, t ex utbildning eller annan saklig upplysning, som många människor önskar tillgång till. Ett byte mellan medborgare och samhälle kan komma till stånd. Vissa värdefulla samhällstjänster kan ställas till förfogande för de medborgare som visar intresse av att aktivt delta demokratiskt i samhällets styrning. Företrädare för samhället kan också finna det meningsfullt att till den enskilda demokratiskt särskilt aktiva medborgaren föreslå även mer glamorösa erbjudanden, om inte skatteavdrag, så nära nog. "Lönsamheten" i sådana samhällsliga erbjudanden till medborgarna kan ha samband med att samhället för sin del kan nå vinster av olika slag via den tillfredsställda medborgaren. Man kan åtminstone undvika motsatsen - kostnader som följd av medborgerligt missnöje och missämja i samhället.

Med redskap tillgängliga som på ett enkelt sätt kan förmedla medborgarens vilja och prioriteringar kan vi tala om att medborgarsfären utvidgas. Ökat deltagande i samhällslivet blir lockande när det är tydligt och uppenbart att det finns någon som lyssnar.

Referenser:

Barber, B	A passion for democracy. Princeton, 1998.
Barber, B	A place for us. Hill and Wang, 1998.
Becker, T & Slaton C D	Transformational politics. State Univ of New York Press, 1998.
Jerkert, B	Att rösta med händerna. Demokratiutredningen 1998.
Lindholm, B	Den digitala dialogen - Utveckling av SamhällsGuiden. Inrikesdepartementet, Ds 1997:12, Stockholm.
Keskinen, A et al	Teledemokrati, Helsingfors 1997
Möller, T	Politikerförakt eller mogen misstro? Sv. Kommunförbundet, 1999.
Ohlin, T	Närdemokrati i dataåldern. SvD, Stockholm, 1971.
Ohlin, T	Samhällsdialogen. KFB-rapport 1998:6, Stockholm.
Putnam, R	Making democracy work. Princeton, 1993.
Rombach, B	Politikerföraktet är en myt. GP, okt 1997
Toffler, A & H	The third wave. Morrow & Co, 1980
Tsagarousiano, R et al	Cyberdemocracy. Routledge, New York, 1998.
Österman/Timander	Teldok 115, 1997. Forskningsgruppen för Samhällsinformation